

SORSKÉRDÉSEK

Magyar rádióadó Kolozsváron, 1940–1944

Korunkban a műveltség fogalma fokozatosan átértékelődött, a technikai tudás hangsúlyozottan az általános műveltség részévé vált. Ennek ellenére az erdélyi magyar technikatörténet-írásban jelentős lemaradás tapasztalható: az erdélyi technikatörténeli szintézis megírása még várat magára, de egyes részterületen belül is nagyok a fehér foltok. A soronkövetkező feladatok közé tartozik például a modern hírközlés műszaki vívmányainak – a távíró, a telefon, a rádió – erdélyi elterjedésének feldolgozása, a társadalomra gyakorolt hatásuk bemutatása.

Az alábbiakban a kolozsvári műsorszórás történetével foglalkozunk az 1940–1944 közötti esztendőben, a szakirodalomban eddig ismeretlen források alapján.

A két világháború közötti időszak a közép-kelet-európai rádiózás hőskora volt: 1925. december 1-jén megkezdte működését a *budapesti rádió* (a műsört kezdetben a csepeli 2 kilowattos adó, 1928-tól a lakihegyi 20 kw-os adó, majd 1933-tól a 120 kw-os nagyadó sugározta), 1930 júliusában pedig a *Bukarest melletti Bánansan* Románia első 12 kw-os rádióadója kezdte meg működését.

A kolozsvári korszerű rádiózást az 1935-ben a Brassó melletti *Böfaluban* felszerelt 150 kw-os hosszuhullámú rádióadó tette lehetővé. A *Feleki-tetőn* felépült az adótorony, mely a város későbbi életében fontos szerepet játszott, és amelyet Reményik Sándor: *Rádióoszlop a Házsongárdi tetőn* című versével köszöntött.¹

*Te fémszálakból ég felé feszített
Modern obeliszk, -szikár és szilárd
Hogy a szélrózsa minden szögletéből
Az üzenetek milliót várd, –
Te érzékenyre hangolt tompa érc
Világpóznája: sok mindent megérsz,
Sok mindent tudsz.*

*A népek sorsa, az ember jövője
Feléd sűrít a messzeségen át
Füled Páris, London zsivaját
Kinyújtod tapogató csápjait
És zúgni érzed az idő szelét,
Kattogói hallod a történelem
Lendítő kerékét.*

1940 őszen *Észak-Erdély* életében nagy változások történtek, az erdélyi magyarság többsége számára a kisebbségi korszak véget ért. A visszatért területeken a Magyar Posta hamar megkezdte működését, de a *Kolozsvári Rádióhivatal* megszervezése, a műsorszórás megindítása nagy műszaki erőfeszítéseket igényelt.

1940 szeptemberében, közvetlenül a bevonulás után, *Zakariás János* a *Posta Kísérleti Állomás* brassói születésű mérnöke *Kassáról* Kolozsvárra hozatta az ottani 3/0, 75 kW-os Telefunken adót, mely a *Feleki-tetőről* megkezdte a sugárzást. Ez az 1926-ban épült, régi forgórészekkel ellátott adó először Csepelen, majd 1938 novemberétől Kassán (Enyickén) működött. A Kolozsvári Rádióhivatal vezetője *Marczal János*, munkatársai Czirjak Gyula, Gál Sándor, Hubay Béla, Kosa Domokos, Sófalvi Károly voltak. A posta szakemberei az elhanyagolt adóépületet felújították, bútorzatát kicserélték, a 70 méter magas adótoronyt korszerűsítették.²

1941 őszen megalakult a *Magyar Királyi Posta Központi Rádiófelügyelőség*, mely nagy lendületet adott a magyar műsorszórásnak. A kolozsvári adóberendezés korszerűsítése is szükségessé vált. A *Posta Kísérleti Állomás*on rövidesen megkezdődött egy új kolozsvári, 1,25

¹ *Reményik Sándor: Rádióoszlop a Házsongárd-tetőn. Erdélyi Iskola, 1934–35. 1-2. szám.*

² *Susánszky László: Kassa és Kolozsvár rádiós szemmel (1941–1944) Postamúzeumi Évkönyv. Bp., 1991. 97–120. old.*

kW-os adóállomás építése, amelynek terveit *Susánszky László* mérnök készítette, és amelynek üzembe helyezésére 1942. február 18-án került sor.

A kolozsvári rádióadó *Budapest I. műsorát* sugározta (a 267,4 méteres hullámhosszon) Kolozsvár városnak és környékének. A vétel minősége különböző volt: a Feleki-tetővel szemben lévő dombok között fekvő községekben az adást alig lehetett hallani, míg a Szamos széles völgyében, Szamosújvár, Dés irányában kitűnően.

A Kolozsvári Rádióhivatalhoz tartoztak a feleki adón kívül a szamosfalvi (kolozsvári), a nagyváradai és a marosvásárhelyi repülőterek állomásai is. A szamosfalvi repülőtér irányítását kezdetben a Marconi gyártmányú 10 kW-os – a román kivonuláskor itt maradt – berendezés végezte, de a cserelkatrészek hiánya miatt ezt rövidesen felváltotta egy Lorenz típusú 100 wattos készülék.

A kolozsvári rádióadó tehát önálló műsort nem sugárzott (a Farkas utcai kis stúdió csak a bejelentkezésre szolgált), de az adó léte ennek ellenére fontos szerepet játszott a kincses város életében, az erdélyi közvetítések száma növekedett. A rádió jelen volt Észak-Erdély minden jelentős társadalmi, művelődési, politikai stb. eseményén, a Kolozsvári Nemzeti Színház előadásain, a Ferencz József Tudományegyetem tudományos tanácskozásain, a székelyföldi, kalotaszegi napokon. Az új kolozsvári adó felavatásakor a rádió egész napos műsort sugárzott Kolozsvárról (1942. február 27.), amikor a mikrofon megszólaltatta Keledy Tibor polgármestert, az Erdélyi Helikon íróit, a Kolozsvári Nemzeti Színházból a Bánk bán operát közvetítette, a népzene kedvelői számára Török Erzsébet székely népdalokat énekelt stb.³

A rádiózás iránti igény növekedésére jellemző, hogy 1942-ben Kolozsváron a rádióengedélyek száma 13 949 volt, míg a telefonoké csupán 2778 (!).

A kolozsvári kis stúdió 1944 nyarán igen fontos szerepet játszott, a várost ért nagy angol-amerikai légitámadások idején ugyanis a lakosságot az éter hullámain értesítették a légi-riadókról és a rádió segítségével irányították a mentőszolgálat és a vöröskereszt munkáját.

A Magyar Királyi Posta Központi Rádiófelügyelőségének – a háborús idők ellenére – nagy tervei voltak az erdélyi műsorszórás fejlesztése terén; Kolozsváron *önálló erdélyi rádióstúdió* létesítése, egy nagyadó építése, a Székelyföldön pedig három adó emelése szerepelt a szép elképzelések között.⁴

1943 őszén *Keledy Tibor kolozsvári polgármester* az önálló erdélyi stúdió tárgyában sürgető levelet küldött a Telefonhírmondó és Rádió Rt. Igazgatóságának és *dr. Magyar Endre mérnöknek*, a magyar rádióhálózat tervezőjének, amelyben a következőket írta: „Ameddig Erdély szellemi erői önálló stúdióon keresztül közvetlenül meg nem jelenhetnek az egész ország rádióhallgatói előtt, hogy az irodalom, a zene és a színművészet terén a maga sajátos ízével felfrissíthessék a Csonkaország irodalmát, zenéjét és színművészetét, addig az egyes országrészek közötti kulturális egység nem valósítható meg. Az önálló erdélyi stúdió létesítésének előfeltétele most már adva van. A Magyar Kir. Posta a közeljövőben befejezi az új kolozsvári 15 kW-os rádióadó állomás építését. Az új adóállomás segítségével az ország minden részében jól hallható közvetítéseket lehet Kolozsvárról továbbítani és Erdély szellemi erőit saját otthonukban megszólaltani.”⁵

A Székelyföld rádiós ellátására tervezett *csíkszeredni 15 kW-os rádióadó* munkálatai megkezdődtek és a Marosvásárhely–Székelyudvarhely–Szászrégen közötti terület műsorszórását ellátó adó műszaki dokumentációjának egy része is elkészült, de a szép tervek befejezésére a pénzügyi keretek kimerülése, valamint a háborús események miatt már nem kerülhetett sor.⁶ Az eredetileg Csíkszeredának szánt adóberendezés elkészült ugyan, de az a nyilas kormány kezébe került, akik az adót *Magyaróváron* helyezték üzembe. Ez az adó 1945. március 20-án befejezte a sugárzást, leszerelték és egy katonai alakulat Nyugatra szállította, további sorsa ismeretlen.

³ Kolozsvári nap műsora. Vö.: Rádióélet, 1942. II. 22.

⁴ A kereskedelemügyi miniszter a magyar rádiózás nagy terveiről. Rádióélet, 1941. december 26.

⁵ Kolozsvár thj. sz. kir. város polgármesterének levele. 44.809/1943.

⁶ M. Kir. Postavezérgazgatóság 7. ú. o. M. Kir. Posta Rádióállomás tervrajza. Csíkszereda, 1942. november 6.

Mi történt a kolozsvári rádióadóval? 1944. augusztus 23-án – a román kiugrás következtében – Kolozsvár katonai helyzete válságossá vált. A Torda irányába indított magyar–német támadás összeomlott, Kolozsvár elfoglalása a szovjet–román csapatok által csak napok kérdése volt. A front közeledte miatt a feleki rádióadót – felesleges utasításra – leszerelték és a kolozsvári vasútállomáson vagonba rakták.

1944. szeptember 17-én indult Kolozsvárról Budapestre az adót szállító szerelvény, amelynek kísérője *Czirják Gyula*, az állomás egyik alkalmazottja volt. A kolozsvári születésű Czirják visszaemlékezéseiben részletesen beszámolt a csaknem 30 napig tartó út viszontagságairól, az adó odisszejáról. A nagy vargabetűt leíró szerelvényt a Szajol–Kecskemét–Szeged–Komárom–Székesfehérvár–Tárnok vonalon többször bombatámadás érte, az emlékező szerint a csodával volt határos, hogy az nem semmisült meg.⁷

1944. október 14-én a kolozsvári adó *Tárnokra* érkezett, ahol Dobos József, a helyi adóállomás vezetője az alagsorban elrejtette és így az nem került a nyilasok kezébe. 1944. december 18-án az adót *Budapestre* szállították, ahol a Kábelhivatal egyik raktárában vészelte át az ostrot.

A világháború befejezése után az egykori kolozsvári rádióadó újra megszólalt: 1945. május 17-től, mint Magyarország első jelentősebb adója *Budapest-rádió* néven a Főpostáról sugározta műsorát, később pedig, mint Budapest II. üzemelt.⁸

Sebestyén Kálmán

*Kolozsvár, a Szent Mihály templom bejárata
(XX. szd. első fele)*

⁷ *Czirják Gyula*: Emlékek a kolozsvári rádió-állomás történetéből (kézirat)

⁸ *Sugár Gusztáv*: A magyar rádiózás története. Bp., 1985. 241–243. old.